
Karel Sklenář: Archeologie a pohanský věk, Příběhy z dětských let české archeologické vědy

Václav Matoušek

Karel Sklenář: Archeologie a pohanský věk, Příběhy z dětských let české archeologické vědy, Academia, Praha 2000

Období vzniku moderní novověké archeologie lze klást na přelom 18. a 19. století. Více než 200 let trvání tohoto oboru můžeme charakterizovat různými způsoby. Například tisíci archeologických nalezišť, tunami nálezů v depozitářích mnoha muzeí, množstvím monografií, učebnic, časopiseckých studií či muzejních výstav. To je však jen jedna, zjevná tvář archeologického výzkumu. Existuje však i jiná, skrytější podoba archeologie. Tvoří ji životní osudy jednotlivých badatelů či příběhy konkrétních nalezišť a nálezů. O této intimnější stránce archeologie se zpravidla dozvídáme jen ojedinělé útržky publikované v rubrice Personalia ve zpravicích k významným životním jubileím či v bilančních nekrologích. Jediným badatelem, který se u nás soustavně dlouhou řadu let zabývá historií je Karel Sklenář (1938). Původem archeolog, dlouholetý zaměstnanec Národního muzea, dnes spisovatel na volné noze.

Sklenář se původně specializoval na období paleolitu a mezolitu (k jeho nejvýznamnější práci z tohoto oboru patří útlá, dosud nepřekonaná monografie Nejstarší lidská obydlí v Československu, Praha Národní muzeum 1977). Mnohem více lidí však zná Karla Sklenáře jako neuvěřitelně plodného autora populárně naučné literatury. K nejstarším autorovým počínům tohoto druhu patřila dnes již doslova legendární kniha Učenci a pohané (Praha, Mladá fronta 1974). Formou velmi čtivě napsaných příběhů popsal Sklenář v této knize vznik a vývoj české archeologie od 2. poloviny osmnáctého do počátku 20. století. Po necelých třiceti letech připravil autor její druhé rozšířené vydání. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o pouhý přetisk s drobnými úpravami. Naopak - původní text je rozšířen zhruba na dvojnásobek, podstatně se zvětšil rozsah obrazové přílohy a kapitoly otištěné již v prvním vydání jsou na mnoha místech doplněny a upraveny. Druhé vydání si proto zcela po právu zasloužilo i nový název.

Kromě původních životních příběhů J. Dobrovského, V. Krolmuse, J. E. Vocela, J. L. Píče a řady dalších badatelů, obsahuje kniha Archeologie a pohanský věk medailony dosud nepublikované (F. B. Petera Rohoznický, hrabě Eugen Černín z Chudenic) a „příběhy“ několika významných nalezišť a nálezů (Plešivec u Hořovic - hradiště z mladší doby bronzové, starolátenská bronzová falera z Hořoviček a unikátní spona ze Želenic, rovněž ze starší doby laténské). Kapitola věnovaná osobnosti a dílu A. Friče zaměřuje pozornost na počátky studia paleolitu, archeologické disciplíny, která je v Čechách (na rozdíl například od sousední Moravy) dosud na okraji odborného zájmu. Z rozšířených kapitol je možné připomenout alespoň stať Alšova Morana a roztokový lékař, v níž Sklenář přinesl nejenom řadu nových údajů o archeologovi Č. Ryznerovi, ale především se obšírně zabýval reflexí výsledků archeologického výzkumu v díle M. Alše.

Právě kapitola o Ryznerovi a Alšovi velmi názorně předvádí největší hodnotu Sklenářovy knihy. Odbornou archeologickou veřejností i laiky je Karel Sklenář všeobecně považován za historika a popularizátora archeologie. V Učencích a pohaněch i v Archeologii a pohanském věku se však představuje také, či spíše především jako historik mladšího novověku. Životní osudy jednotlivých badatelů a „příběhy“ slavných nalezišť a nálezů specifickým způsobem ilustrují společenské a kulturní poměry v Čechách od 2. poloviny osmnáctého do počátku 20. století (přesněji řečeno do skutečného, nikoliv kalendářního konce 19. století, které definitivně ukončila až 1. světová válka). Sklenář osobitým způsobem glosuje českou variantu evropského procesu formování moderních evropských národů.

Obě zmiňované Sklenářovy knihy nejsou jen zajímavé a atraktivní. Jsou především velmi poučené a cenné pro hodnocení současného stavu archeologického výzkumu. Dnešní profesionální archeologie představuje relativně uzavřený svět úzce vyhraněných specialistů, který s okolní společností spojuje ponejvíce ekonomické vztahy. Poslední „hvězdné“ období české archeologie skončila s legendárními šedesátými léty 20. století. Od té doby postrádá u nás tato disciplína jak charismatické osobnosti, tak dostatečnou finanční podporu. V rámci celosvětového vývoje hraje dnes česká archeologie stěžejní roli a z nepříznivé a frustrující situace nízké společenské prestiže hledá stále více našich archeologů cestu v komercializaci oboru. Je proto velmi důležité, abychom si připomněli dobu, kdy naše země byla skutečnou archeologickou velmocí, kdy v Čechách působilo paralelně množství nepřehlédnutelných archeologických osobností a archeologických škol a kdy umělci Alšova, Myslbekova, či Jiráskova významu čerpali inspiraci z nejnovějších archeologických nálezů.

Potřebný časový odstup umožňuje Sklenářovi ukázat širší společenské souvislosti badatelské práce. Mimořádný rozvoj archeologie v devatenáctém a na počátku 20. století pramenil z těsné návaznosti na aktuální společenské procesy. Archeologie byla jedním ze základních zdrojů tvorby českého národního mýtu. Jakkoliv se nám dnes mohou zdát nacionalistická hnutí novověku diskutabilní, je nepochybné, že právě v nich našla archeologie své „velké téma“, respektive, že toto velké téma jí v podstatě zrodilo. Právě absence velkého tématu a ojedinělé komické pokusy svézt se na vlně evropanství činí dnes z archeologie obor na nejnižších příčkách společenské prestiže, jehož základním úkolem je prosté přežití. Karel Sklenář dal své knize podtitul Příběhy z dětských let české archeologické vědy. Je dobré přečíst tuto knihu a vzít si z ní poučení. Abychom si nemuseli brzy notovat: nikdy se nevrátí pohádka mládí...

Pro lepší srovnání uvádím na závěr základní údaj o obou monografiích. Vydání (Učenci a pohané, 1974): 339 stran formátu zhruba A5, 25 kapitol. Vydání (Archeologie a pohanský věk, 2000): 323 stran formátu zhruba A4, 31 kapitol. Nové kapitoly: Prolhaný kronikář (Václav Hájek z Libočan), Ze vzpomínek želenické spony, Z malíře archeologem a nazpátek (Josef Vojtěch Hellich), Z deníků posledního romantika, Jak páter Petera chodil na Břasy (František Bohuslav Petera Rohoznický), Nález v Hořovicích u Peteršburgu (hrabě Eugen Ervín Karel hrabě Černín z Chudenic), Tajnosti brdského Olympu, Zahradník z Kozla (F. X. Franc)

Václav Matoušek